

KUSTBON

Nr 2. Årgång 21

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

Juni 1964

Försommarens slösande blomsterprakt kantade vägen upp till Revals Dom, där Kiek in de Kök med sin kalkstensgrå rundel och sitt tegelröda tak mäktigt och pittoreskt avtecknade sig mot himlen.

Foto: E. Kirchhoff

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner.

Ansvarig utgivare: *Edvin Lagman.*

T. f. redaktör: *Elmar Nyman.*

Redaktionssekreterare: *Lars Broman.*

Red. och exp. Eknäsvägen 2. Stockholm K.

Kustbons postgiro: 19 72 07. Tel. 53 16 37.

Utkommer 1964 med fyra nummer.

Prenumerationspris 1964 7 kr.

Annonspris: 1/1 200:—, 1/2 115:—, 1/4 60:—,
1/8 35:—

Förlovnings-, vigsel- och födelseannonser 5 kr.
Dödsannonser 30 kr.

Härnösand 1964 — Härnösands Boktryckeri Aktiebolag

Kontraktsposten teol. och fil. licentiaten Hjalmar Pöhl avled hastigt den 12 juni i Mariehamn, Åland, dit han anlät för att delta i Riksföreningens för svenskhetens bevarande i utlandet årsmöte. Kustbon kommer i nästa nummer att publicera utförligt eftermäle om denne alltför tidigt bortgångne framstående estlandssvensk.

ytterligare. Å andra sidan har en utbredd opinion hälsat besöket med tillfredsställelse därför att det skulle bereda den svenska regeringen tillfälle att direkt med Nikita Chrusjtjev kunna uppta för Sverige vitala spörsmål, exempelvis frågan om Raoul Wallenbergs och andra svenska medborgares öden i Sovjetunionen.

Det finns dock annat som utgör en belastning i de rysk-svenska relationerna. Ännu har inga utresetillstånd för de ca 170 svenskbyborna i Ukraina (Verbivka) och för ett antal (förmodligen några hundratal) estlandssvenskar beviljats från rysk sida. Vi minns alla de optimistiska tongångarna från 1956, då en regeringskommuniké, samtidigt utfärdad i Moskva och Stockholm, förkunnade att svenskar bosatta i Sovjetunionen skulle beredas tillfälle att resa till Sverige. Då man enligt gängse utländsk, även rysk, terminologi med svenskar ej enbart avser svenska medborgare utan alla personer tillhörande den svenska folkstammen, fanns det all anledning att tro att statsminister Erlander vid sina samtal med de ryska ledarna lyckats lösa utresefrågan även för gammalsvenskbybor och estlandssvenskar. Optimismen hos f.a. svenskbyborna fick ytterligare näring sedan statsrådet Ericsson vintern 1957 i ett interpellationssvar i riksdagen till pastor Einar Rimmerfors antytt att svenskbyborna kunde väntas till Sverige under våren samma år. Regeringens representant meddelade samtidigt att svenska staten skulle stå för alla resekostnader liksom för de omkostnader som följde med svenskbybornas utplacering i det svenska samhället.

Nu skriver vi juni 1964 och alltjämt har varken svenskbybor eller svenskar från Estland anlät till Sverige. (Några enstaka undantag från Estland ändrar inte helhetsbilden.) Många tycks nu ha resignerat och uppgett allt hopp om att någonsin få återse sina släktingar och fränder. Alla ställer vi oss frågan: Varför vill man i Sovjetunionen inte bevilja utresetillstånd för dessa människor, som ju rimligen inte kan göra några obehagliga avslöjanden om Sovjetunionen, då de inte innehaft befattningar som gett dem insyn i hemliga statsförhållanden? Kan det möjligen vara så att lokala statliga myndigheter lägger hinder i vägen och att ansökningshandlingarna aldrig nått högsta instans? De sovjetryska myndigheterna

Innehåll:

	Sid.
<i>Ett apropå</i> av Elmar Nyman	2
<i>Hjalmar Pöhl död</i>	2
<i>Kallelse till SOV:s årsmöte och estl. sv. hembyggsdag</i>	3
<i>Begreppsförvirring</i> av Elmar Nyman	4
<i>Korta notiser</i>	5
<i>Anm. av Ivar Pöhls ak. avh. "Das Problem des Naturrechtes bei Emil Brunner"</i> av Walther Mann	6
<i>I en gammal skola</i> av Viktor Aman	8
<i>Ur en Nuckö-lärares dagbok</i> av Johan Nymann ..	10
<i>Svenskt stilprov i Hapsal 1931</i>	12
<i>Estlandssvensk vardag</i> av Christer Boucht	13
<i>Johan Lindström in memoriam</i>	16
<i>Dikt</i> av Anders Lindström	16
<i>Hans Lindström in memoriam</i> av Aron Valentin ..	17
<i>Tio Boman in memoriam</i> av Hj. Pöhl	17
<i>Familjentytt</i>	19, 20

Ett apropå

När detta nummer av Kustbon når läsekretsen har det ryska regeringsbesöket i de nordiska länderna sannolikt ägt rum. Vår tidskrift är inget politiskt organ och det finns därför ingen anledning att här anlägga politiska aspekter på den ryske ledarens länge aviserade goodwillresa. Det är allmänt bekant att många hellre sett att den aldrig blivit av eller att den kunnat uppskjutas

kan inte längre hänvisa till att Sverige inte beviljat inresetillstånd — många personer kan uppvisa individuella sådana och den svenska regeringen har ju officiellt deklarerat att den välkomnar dessa svenskättlingar och även bekostar deras överflyttning.

Inför den ryske regeringschefens väntade besök i Sverige aktualiserades svenskbybornas utresetillstånd återigen i den svenska riksdagen. Även nu var det Einar Rimmerfors som presenterade problemet och vädjade till regeringen att uppta frågan på dagordningen vid de politiska samtalen med den ryske ledaren. I sitt svar på interpellationen påpekade utrikesminister Nilsson bl.a. att Sveriges regering saknade formell grundval att kunna upptaga dessa fall till diskussion med Sovjetunionen då det ju här inte var fråga om vare sig svenska medborgare eller ens f.d. svenska medborgare. Man fick också veta att kommunikén från 1956 egentligen avsåg utresetillstånd för de omkring 1930 till Sovjetunionen utvandrade kirunasvenskarna! Vad Sverige hittills kunnat göra för gammalsvenskbybor och ett antal "övriga fall", där anhöriga i Sverige hos det svenska utrikesdepartementet anmält att släktingar i Sovjetunionen önskade utresetillstånd till Sverige, har enligt utrikesministern varit att Sverige beviljat inresetillstånd och genom ambassaden i Moskva framfört meddelande härom till vederbörande ryska myndigheter jämte önskemål om välvillig behandling av utresetillstånd. Från svensk sida har också för ryssarna bl.a. framhållits att humanitära skäl talar för ett tillmötesgående av önskemålen från splittrade svenskbybofamiljer att få återförenas. Utrikesministern underströk slutligen att svenska regeringens inställning till dessa splittrade familjers belägenhet var oförändrad och att "en förståelsefull inställning" från den ryska regeringen enligt hans mening måste vara ägnad att stärka förbindelserna mellan folken och regeringarna. Något löfte om att individuella utreseärenden skulle komma att tagas upp vid samtal med den ryske regeringschefen kunde han emellertid inte ge.

Vi har alltså inte heller denna gång anledning till någon större optimism i denna för estlandssvenskar och gammalsvenskbybor vitala fråga. Vi kan dock liksom pastor Rimmerfors hoppas att frågan skall kunna diskuteras "utanför protokollet". Det kan inte råda någon tvekan om att ett tillmötesgående från rysk sida i dessa utresefrågor liksom ökade möjligheter för t. ex. ester att besöka anhöriga i utlandet skulle skapa större goodwill i Sverige för såväl den ryske regeringschefen personligen som för hans land än aldrig så många högtidliga deklARATIONER. En sådan gest skulle dessutom på ett klarläggande sätt bevisa att den nuvarande ryska regimen tagit avstånd från de metoder som tillämpats under Stalins dagar, metoder som av Nikita Chrusjtjev vid upprepade tillfällen betecknats som inhumana.

Elmar Nyman

KALLELSE TILL

SOV:s ÅRSMÖTE

och

Estlandssvensk Hembygdsdag

*Föreningen Svenska Odlingens Vänner
håller årsmöte och estlandssvensk
hembygdsdag*

*söndagen den 6 september 1964 kl. 11.00
i Baggensalen, Restaurangholmen,
Saltsjöbaden*

Dagordning för SOV:s årsmöte

1. Godkännande av kallelse till årsmöte
2. Val av mötesordförande och sekreterare
3. Val av två justeringsmän
4. Styrelse- och revisionsberättelse
5. Beviljande av ansvarsfrihet
6. Val av ordförande för nästa verksamhetsår
7. Val av styrelseledamöter
8. Val av två revisorer och två revisorsuppleanter
9. Medlemsavgiften
10. Övriga frågor.

Efter årsmötesförhandlingarna serveras kaffe kl. 12. Samvaron fortsätter kl. 13.00 med föredrag av E. Lagman om Vippal och Korkis. Programmet upptar vidare anförande på runska av Tomas Dreijer samt sång och musik.

Efter programmet samvaro liksom tidigare år. Pris för kaffe med bröd omkr. kr. 5: 50, serveringsavgift inberäknad.

Förbindelser: Tåg från Slussen var fyrtionde minut kl. 9.40, 10.20, 11.00 o. s. v. Från Saltsjöbaden 13.40, 14.20, 15.00, 15.40, 16.20, 17.00, 17.32, 18.00. Pris tur-retur kr 4: —, barn 6—12 år kr 2: —. Rabattkort om 10 resor kr 19: —.

Alla hjärtligt välkomna!

Styrelsen för
SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Elmar Nyman

BEGREPPSFÖRVIRRING

Vid Nordiska rådets plenarmöte i Stockholm i vintras väckte statsrådet Ulla Lindström allmän uppmärksamhet i debatten om den svenska medborgarskapslagen. Statsrådet talade om "purfinnar" och "svenskfinnar" när hon redogjorde för praxis beträffande naturalisationsansökningar från personer tillhörande någon av de båda stora språkgrupperna i Finland. Fru Lindström upplystes i pressen om att hon begått "en fadäs". Uttrycket "purfinne" vore närmast att betrakta som ett skällsord och "svenskfinnar" var inte heller ett gångbart begrepp. Det vore på tiden att man också inom regeringen lärde sig att "finne" respektive "finlandssvensk" var de rätta termerna för att beteckna nationalitetstillhörighet och att "finländare"—"finländsk" endast markerade dessa grupper medborgarskap.

Den debatt som för ett ögonblick flammade upp var nyttig och klargörande, men det finns ingen anledning tro att den skulle satt varaktigare spår. Redan förekommer även i rubriker sådana beteckningar som tyder på motsatsen. Finlandssvenskarna får finna sig i att även i fortsättningen kallas svenska finländare, svensk-finnar etc. Men det måste också erkännas att man såväl från rikssvenskt som finlandssvenskt håll arbetar (t. ex. genom modersmålslära i skolorna) för att skapa reda i denna terminologiska djungel.

Det är inte bara för nationaliteterna i vårt östra grannland som den svenska allmänheten och pressen har svårt att finna adekvata beteckningar. Liknande och betydligt mer invecklade problem finns inom det rikssvenska området. Vem har inte i pressen eller i andra sammanhang stött på termerna "ester, estländare, estlandssvenskar, estsvenskar, svensk-ester, svenska estländare, baltsvenskar, balter" m. fl. för att beteckna personer av samma nationalitet.

Man kan ha olika teorier om orsakerna till denna begreppsförvirring. Sverige har sedan skilsmässan från Finland 1809 fram till andra världskriget haft en i stort sett homogen befolkning, bortsett från de små nationaliteterna finnar och lappar i norr. Man har varit svensk om man bott i Sverige och varit svensk medborgare; de svenskar som varit bosatta utanför landets gränser har kallats utlandssvenskar, svensk-amerikanare, svensk-finnar etc. Upplysningar om de svenska språkgrupperna utanför Sveriges gränser har getts ytterst knapphändigt i skolundervisningen. Finlands ca 350.000 svenskar har ägnats någon sida i geografiböckerna för de högre skolorna, Estlands ca 8.000 svenskar har omnämnts med några rader.

Endast bristfällig information kan förklara varför stora medborgargrupper i Sverige 1943—44, då den estlandssvenska överflyttningen till Sverige ägde rum, inte hade en aning om att Estlands kuster och öar sedan urminnes tider bebotts av en svensk befolkning som betraktade Sverige som sitt moderland. Att kunskaperna om de f. d. estlandssvenskarna alltjämt är ringa här i landet beror till en del också på att den estlandssvenska kolonisationen medvetet bedrivits i tysthet — vart överdriven publicitet kunde leda hade man sett i fallet gammalsvenskbyborna.

För att återvända till vad som speciellt intresserar oss i sammanhanget — vad kan sägas om de olika beteckningarna som används för att karakterisera personer i Sverige, tidigare bosatta i Estland? Vad innebär t. ex. "estländare", f. ö. en relativt ny term, mer allmänt använd efter andra världskriget. Med utgångspunkt från det innehåll som ges begreppet "finländare" borde det beteckna estniska medborgare, oavsett vilken språkgrupp de tillhör. Eftersom något fritt Estland ju inte existerar och de f. d. estniska medborgare det här är fråga om är svenska medborgare, permanent bosatta i Sverige, synes det kunna utgå ur språkbruket, i varje fall kan det inte nyttjas kongruent med begreppet "finländare" eller för att beteckna f. d. estniska medborgare av svensk härstamning.

Kan man då tala om "ester" och "estlandssvenskar" i Sverige när båda dessa kategorier numera är svenska medborgare? De omkring 20.000 personer som har estniska som sitt modersmål, hyllar en egen kulturtradition, känner en stark inre samhörighet och eftersträvar kulturell självautonomi bör givetvis kallas ester. På officiellt svenskt håll talas om "den estniska folkgruppen i Sverige". Här har man alltså att göra med en nationellt medveten minoritet, till vilken givetvis inte de fall kan hänföras som föredragit att låta sig assimileras av det svenska samhället och lämnat sin ursprungliga nationalitet.

Det synes klart, att endast de som genom härkomst och kulturtradition vill göra anspråk därpå skall kallas ester. Svenskarna från Estland (estlandssvenskarna) har aldrig kallat sig ester, betraktades heller aldrig som sådana av esterna själva. De kan ännu mindre nu i Sverige, när de dessutom blivit svenska medborgare, kallas ester. Men kan vi alltjämt tala om estlandssvenskar i Sverige? Strängt taget inte. Estlandssvensk var en i Estland bosatt person som tillhörde den

svenska minoriteten. I passet (inrikespasset) angavs hans nationalitet helt enkelt som svensk, något som de svenska myndigheterna haft svårt att förstå. Svenska medborgare i Estland var däremot inte att betrakta som estlandssvenskar, de var ur rikssvensk synpunkt utlandssvenskar, ur estlandssvensk synpunkt rikssvenskar. Nu när de flesta "Estlands-estlandssvenskar" blivit "Sverige-estlandssvenskar" och därtill svenska medborgare och inte har några som helst krav på att bli betraktade som en från majoritetsbefolkningen avvikande grupp, bör de ha uppnått status av rikssvenskar. Men naturligtvis talar vi alltså t. ex. om estlandssvenska samkväm, estlandssvensk hembygd dag o. s. v. I sådana sammanhang är det den gemensamma hembygden — Svensk-Estland, "Aiboland" — vi representerar och inte en särskild nationalitet eller minoritet.

Beteckningen "svensk-est" förekommer ofta i rikssvensk press. Åsyftas då ester eller estlandssvenskar? I en recension i en svensk daglig huvudstadstidning talas om två personer härstammande från Estlands svenskbygd, den ena betecknas som estlandssvensk, den andra som svensk-est. Här har recensenten använt båda dessa benämningar som synonymer. En estlandssvensk kan knappast i Sverige bli svensk-est. Däremot synes man mycket väl kunna använda denna term för est bosatt i Sverige. Adekvatere förefaller dock benämningen Sverige-est vara. På samma sätt kan man tala om USA-est, Kanada-est, Australien-est o. s. v. Det är också oriktigt att kalla esterna i Sverige för est-svenskar, varmed alltså rätteligen bör avses medlem av den svenska folkgruppen i Estland.

Vad kan sägas om den rätt allmänt använda kollektivbeteckningen "balter"? Vi kan läsa att balterna firar minnesgudstjänst, att en baltisk språkman håller föredrag, en person är av baltisk härstamning o. s. v. Det är uppenbart att det geografiska området Baltikum, som i och för sig är ett synnerligen diffust begrepp och kan omfatta praktiskt taget alla länder runt det Baltiska innanhavet — Östersjön —, ligger till grund för beteckningen "de baltiska staterna" (Estland, Lettland, Litauen). Därefter har man, nästan överallt i världen, övergått till att beteckna invånarna i dessa tre länder som "balter", under det att detta ord åtminstone i Estland så gott som uteslutande användes endast om den tyska minoriteten, "tyskbalterna — balttyskarna". Till de baltiska folkstammarna har veterligen aldrig esterna räknats men väl letterna och litauererna (liksom en del s. k. västbaltiska stammar). I Lettland och Litauen talades också "baltiska språk" medan estniskan som bekant tillhör de finsk-ugriska språken och ibland även kallas ett östersjöfinskt språk. Beteckningen "balt" liksom "skandinav" kan vara bekväm, men den säger mycket litet om vederbörandes nationalitet. Om det sålunda synes mindre lyckat att kalla esterna för balter får det anses ännu oriktigare att inränga svenskarna från Estland i denna kollektivbeteckning.

För hemmasvensken i allmänhet utgör de antydda begreppsförväxlingarna inget problem, han griper den term som han tycker bäst klargör skillnaden mellan *svensk* och *utlänning*. Men de svenska myndigheterna och stora grupper nyblivna (naturaliserade) svenska medborgare har behov av att begreppen utredes. Sverige är för närvarande inte en lika utpräglat homogen nationalstat som tidigare, även om den svenska majoritetsbefolkningens totala övervikt inte på något sätt hotas av immigrationen. Allt oftare uppvaktas de centrala statliga myndigheterna av representanter för dessa nyinflyttade främmande språkgrupper, som önskar statsbidrag till skolundervisning på det egna modersmålet, till ungdomskonsulenter, folkhögskolekurser och annan verksamhet som kan bidra till att förhindra eller åtminstone fördröja en total assimilering i den svenska befolkningen. Även de svenska finnarna (Sverige-finnarna) och samerna har under de senaste åren krävt större förståelse för sina nationella strävanden.

Det ser ut som om rikssvensken, med eller mot sin vilja, småningom skulle tvingas lära sig att hålla isär nationalitet och medborgarskap — språkgemenskap och statstillhörighet. Naturligtvis kan de finlandssvenskar som betecknas som finnar, de kroater som kallas jugoslaver eller de ester som får heta ryssar trösta sig med Arvid Mörnes ord, "en gran blir en gran även om aldrig så många kallar henne för tall", men det kan ju vara onödigt att genom obetänksamhet eller okunnighet såra vissa medborgargrupper. Dessutom är det alltid oangenämt med intellektuell oreda.

Korta notiser

Tyvär hade en not fallit bort i den innehållsförteckning till de senaste tio årgångarna av *Kustbon*, som medföljde förra numret. I denna not skulle ha meddelats, att siffrorna — liksom i förra innehållsförteckningen — anger: årgång, nummer och sida.

☆

Sven-Olof Seffers har avlagt studentexamen den 9/5 1964 i Visby.

☆

Synnöve Blees har avlagt studentexamen på latinlinjen vid Hallsbergs läroverk.

☆

Alvin Törnblom, Ormsö, avlade den 28 februari 1964 civilingenjörsexamen vid Kgl. Tekniska Högskolan, Stockholm, avd. Väg- och Vattenbyggnad.

Walther Mann

Ivar H. Pöhls avhandling "Das Problem des Natur- rechtes bei Emil Brunner"

Ivar Pöhl.

Det har på sistone skrivits en hel del uppsatser och avhandlingar om schweizaren Emil Brunner, född 1889 och sedan 1924 professor i systematisk teologi i Zürich. Ett av de senaste, kunnigaste och skarpsinnigaste bidragen till denna litteratur har Ivar H. Pöhl till upphovsman. (Das Problem des Naturrechtes bei Emil Brunner. Zürich 1963.) Arbetet har lagts fram som dissertation vid teologiska fakulteten i Helsingfors och har alltsedan dess haft en framskjuten plats i diskussionen om Emil Brunner.

Brunner tillhörde på 1920-talet jämte landsman-
nen Karl Barth och en del andra tyska och schweiziska kolleger en grupp som kallades de dialektiska teologerna. Dessa hade tidskriften *Zwischen den Zeiten* som sitt språkrör. Även om de aldrig ville företräda en egen sluten riktning inom den protestantiska teologien, fanns det gemensamma drag hos dem alla. De talade om ett dialektiskt förhållande mellan 'mänsklig verklighet och gudomlig uppenbarelse', eller mellan 'tid och evighet' eller något liknande. Det viktiga var att de därvid förnekade en uppenbarelse utanför bibeln.

1930-talet var en brytningstid även för den protestantiska teologien. Av olika anledningar lämnade den ene efter den andre den dialektiska kretsen.

Denna hade alltsedan början av 20-talet burit på tankar som skulle komma att utsättas för många nationalsocialistiska vantolkningar. Kunde man inte skilja så radikalt mellan evighet och tid, mellan uppenbarelse och mänsklig verklighet, att den senare kunde överlämnas till ett från den kristna etiken skilt, ja, för densamma kanske helt främmande forum? En del av de dialektiska teologerna föll nu också (till Barths ohöjda förtrytelse) för frestelsen att själva vidareutveckla tankarna i denna riktning.

— Emil Brunner hade redan åtskillig tid före den nationalsocialistiska revolutionen börjat avvika från Barths (och sin egen) dialektik genom att närma sig en kristlig naturrättslära.

Naturrätten antar i den mänskliga naturen (och

förresten i all natur) liggande rättsregler och rättigheter, således någonting som även den starkaste stat bör respektera. En positiv rätt, en rätt som faktiskt gäller i ett land vid en viss tid skulle man kunna tänka sig alldeles löst från varje form av naturrätt. Den säger då ungefär: den som har makten gör den rätt som passar honom.

Även en naturrättslära kan givet förenas med en totalitär statssyn. Den bör då hävda att den allmänna högsta rättsprincipen är folklagen vilken är ett uttryck för folkets egen inneboende vilja och kraft eller något dylikt. Förvränger man vissa tyska filosofer från början av 1800-talet, kan man häri erhålla deras stöd. Överlåter denna folkanda sedan sina rättigheter på en stark man — teologerna kallade honom gärna i anslutning till Luther vir heroicus — kan man faktiskt inte längre skönja gränsen mellan naturrätt och positiv rätt.

I allmänhet säger man att det var Brunners stora socialietiska verk *Das Gebot und die Ordnung* som blev anledning till schismen med Barth (vilket på sätt och vis också är sant). Pöhl har naturligtvis åtskilligt att säga om konflikten mellan de båda framstående dialektikerna. Bl. a. trycker han på det i och för sig inte alldeles obekanta faktum att Brunner gjort sensation med sina 'kätterska' åsikter i en artikel i den dialektiska typpublicationen *Zwischen den Zeiten* samma år som *das Gebot* kom ut (1932). Men Pöhl gör det på ett sätt som i sin klarhet och skarpsinnighet verkar originellt.

Den undersökning som presenteras i avsnittet 'Dialektik zwischen Gesetz und Gebot' är kanske det finaste stycket i hela boken. Här får läsaren nämligen en klar överblick över sambandet mellan gammalt och nytt i Brunners tänkande. Man föreställer sig i allmänhet naturrättstänkaren Emil Brunner på 1930-talet som en diametral avfälling från sin egen dialektiska åskådning på 1920-talet. För Pöhl är Brunner alltid dialektiker; inom hans dialektiska tänkande har bara en förskjutning ägt rum. Tillsammans med Barth hade han hävdade dialektiken mellan tid och evighet. Nu hävdar han i stället dialektiken mellan lag och evangelium

(vilket förvisso är något nytt — men inte bara nytt).

I sitt förord har Pöhl omnämnt sina personliga besök hos Brunner. Ibland har man en känsla av att han vistats något för mycket i dennes gästfria hem. De allra mest besvärande ställena i Brunners stora socialetik *Das Gebot und die Ordnung* (1932) har han nämligen förbigått minst sagt flyktigt. Där erhåller läsaren annars rätt uppseendeväckande anvisningar för det praktiska livet. En kristen människa kan mycket väl vara fascist eller bolsjevik, bara man inte bedömer dessa bägge riktningar ideologiskt — efter deras världsåskådning. Från den synpunkten är de givetvis oförenliga med en kristen tro. Men om man tar dem rent sakligt och ser till "der politische Zweckwille", då finns det ingenting att anmärka mot dem (Brunner *Das Gebot*, s. 468). — På ett annat ställe heter det att en kristen mycket väl kan delta även i föreningar (t. ex. en i Sverige obekant typ av fackföreningar) där man öppet bekämpar kristendomen. Av fackföreningar vill Gud nämligen just att de skall vara bra som fackföreningar — och ingenting annat (*Das Gebot* s. 417). Nu är hela denna uppfattning inte riktigt så härresande som den teologiskt oskolade läsaren kanske tror. Den har sina rötter djupt inne i den akademiska diskussionen om statens och kyrkans kompetens, om vad Gud vill av den ene resp. av den andre. Staten kan därvid ha uppgifter som ligger något vid sidan om den kristna etiken. Småningom flyttades ju de här frågorna ner från sitt akademiska plan till en kuslig verklighet. Teologerna hade att välja. Så även Brunner.

Han for till Paris och deltog i en direkt anti-nationalsocialistisk konferens i april 1934. Hans böcker utkom inte längre på tyska förlag utan på fria schweiziska. Utvecklingen gick nu fort inom teologien. Brunner kunde ha blivit en uppskattad man i det nya Tyskland — med allt vad det hade betytt för honom som tyskspråkig schweizare. Han valde motsatsen. Hädanefter fanns det inga tvetydigheter i hans skrifter. Orden voro omsorgsfullt valda för att visa på vilken sida om den politiska gränsen han bodde. Men det var inte bara uttrycken som ändrades. Brunners teologi upplevde en fortsatt utveckling. 1943 — mitt under brinnande krig — utkom hans flammande protest mot diktaturerna i det även till svenska översatta arbetet *Gerechtigkeit* (Rättvisa).

Lyhört konstaterar Pöhl förskjutningarna i tankegångarna under årtiondet mellan *Das Gebot* och *Gerechtigkeit*. Men denna gång missar han en del av poängen, och detta på grund av att han inte äger kännedom om allt det material som existerar.

Mellan böckerna *Das Gebot* och *Gerechtigkeit* ligger nämligen den ekumeniska *Life and Work*-konferensen i Paris år 1934. Brunner har tillsammans med andra framstående teologer utarbetat en skrift som låg till grund för diskussionerna i Paris. Däri förfäktar Brunner utan tvekan vad man måste kalla en "ordningshierarki". Samma uppfattning företrädde han ännu i konferensens

början. Det bevarade protokollet bär vittnesbörd härom. Som ordningar betecknade vissa 30-talsteologer sådana gemenskapsformer som äkten-skap, stat etc. En hierarki av sådana ordningar erhåller man, när man tilldelar vissa ordningar högre rang än andra. Staten är således bara en "Sündenordnung" ("syndordning"), medan äkten-skapet har den fina rangen av skapelseordning. En ordningshierarki begränsar naturligtvis Guds suveränitet — men också en diktators villkorlighet. Hårt pressad av ryssen Fedotoff och engelsmannen Hodgson, gjorde Brunner rätt sensationella meddelanden: någon ordningshierarki hade han *aldrig* velat tala om och staten var inte bara Sündenordnung utan jämväl Schöpfungsordnung. Den tryckta skriften som bildade underlaget för diskussionen finns ännu tillgänglig på många bibliotek (*Die Kirche und das Staatsproblem in der Gegenwart*, 1937); konferensprotokollet är en raritet i ett fåtal arkiv.

Brunner är calvinist men har utan tvekan ett öppet öra även för vad andra än Calvin säger. Inte bara Aristoteles och dansken Kierkegaard utan även Martin Luther har övat inflytande på hans tänkande. Gränserna mellan calvinism och lutherdom är numera förresten i allmänhet tillräckligt flytande för att man skall kunna lära av varandra. Dock har man någon gång en känsla av att Pöhl går något för långt, när han sätter vår kyrkas reformator (Martin Luther) i samband med sin nutida teologiske lärofader. Så är exempelvis fallet när han finner att Martin Luther i sin bekanta kommentar till första Moseboken anteciperar Brunners nyss nämnda uppdelning av det mänskliga livets gemenskapsformer i Sündenordningen och Schöpfungsordningen (skapelseordningen). Visserligen återoppar Pöhl den framstående Lutherkännaren Franz Lau. Men dennes arbete är författat strax efter den national-socialistiska revolutionen i Tyskland, när uppdelningar av de mänskliga gemenskapsformerna på olika grupper av rent politiska skäl blev högsta mode. Pöhl har härmed närmast sig ett av de hetare spörsmålen. Han får läsaren att tänka efter men lämnar honom utan egentligt svar och med en svag undran: Kan detta vara sant?

Man skulle önska att detta arbete lästes mycket. De allra flesta bör kunna lära sig något av Pöhl när det gäller konsen att infoga ett svåröverskådligt material i en klar disposition. På ett sammanträngt utrymme får man en god överblick över en produktion som är lika mäktig till omfånget som till betydelsen. — Viktigare är dock att Pöhl lyckats med det hart när omöjliga; han har skrivit en saklig och nykter men ändå relativt lättläst avhandling om ett av teologiens angelägnaste problem: kristendomen inför rätten och rätts-situationen. Teologien har en gång stått illa rustad inför en katastrof. I tider och orter där den ännu kan arbeta fritt, har den en uppgift och ett ansvar. Denna akademiska avhandling hämtar sitt problem ur den aktuella verkligheten och borde därför bli läst långt utanför den trånga krets som har specialiserat sig på systematisk teologi.

Viktor Aman

I EN GAMMAL SKOLA

Sommaren hade gått, hösten hade kommit och potatisen var upptagen. Byns barn var på väg till skolan. På ryggen hängde den vita linnepåsen, som i somras hade varit vallpåse men nu var skolpåse; i den fanns några böcker, smörgås, kanske griffeltavla och griffeldosa. Då vi kom närmare skolan, såg vi barnen från Birkas komma längs vägen bakom byn, och Skåtanäs-barnen kom från motsatta sidan genom skogen, där det aldrig funnits någon riktig väg. Läraren kom också därifrån.

Underligt att skolan skulle ligga på ett ställe, dit ingen landsväg ledde! Vintervägen strök visserligen förbi, men den gick utåt Österby-slätten och åt stan till. Vi skolbarn fick trampa vår väg själva.

Österby skola var en gammal skola. Farfar hade varit ung man, då den byggdes, och han hade rentav gått en dag i skolan för att pröva hur det kändes. (Läsa hade han dock lärt sig utom denna sin skolgång.) Många lärare hade efter varandra hållit skola i detta hus. Bland dessa hade varit en nybörjare, som tydligen blivit anställd med en viss tvekan: "Ve vodd sja nu en lilhan ongan . . . Få rät si håla 'e blior å." (Vi valde nu en liten ung en . . . Man får väl se vad det blir av det.) Så berättade en ormsöbo senare, att min farfar hade uttalat sig om lärarvalet. — Den nyvalde hette Hans Pöhl.

Under ryska tiden hade även prästen haft med skolan att göra. Det var han, som på hösten "tog emot" skolbarnen: de som kunde läsa, fick börja skolan. På våren kom han igen för att pröva barnen och "släppa fri" dem. Det kunde hända att något barn fick sitta alla tre åren bland nybörjarna, men kvarsittning därutöver förekom inte.

Men nu var det 1920.

Skolhuset såg numera ut efter sin ålder: mossa på halmtaket och väggbräderna grånade; det tomma fähuset hade påbörjat sitt förfall; dasset på gården lutade smått ödmjukt och var rent inuti, för det användes inte — golvet var ruttet och farligt att beträda — vi klarade oss ändå. Popp-larna bakom huset var frodiga, men aplarna och bärbuskarna trivdes inte riktigt.

Den nuvarande läraren var en gammal man. Han hade gått i Thoréns seminarium, han kunde ryska och såg ut att kunna en hel del annat också. Han hade den för en lärare stora egenheten att bo i Skåtanäs' by, en avkrok av kristenheten, där han enligt egen utsago var det enda ljust. Han var gift där.

Vi satt vid långpulpeter, som gick tvärsöver

klassrummet. Förstavinterns-barnen satt vanligtvis längst bak, men till lästimmarna fick de flytta till bänkarna närmast katedern. Denna var ganska hög, och bakom den stod en orgel, som numera inte gick att spela på vanligt sätt; metallpiporna hade nämligen försvunnit ur den före min tid. Men då vi någon morgon kom så tidigt att vi var först i skolan, brukade vi i orgelns innandöme fiska upp fyrkantiga träpipor att tuta med.

På orgeln bakom läraren låg några spirea-käppar, som birkaspojkar hade tagit med sig från herrgårdsparken. Käpparna användes som pekpinnar, och någon gång begagnade läraren dem också som stöd för undervisningen och disciplinen; men han slog endast några hembyspojkar, och det var naturligtvis rätt gjort, för enligt allmän åsikt förtjänade skåtaborna stryk, var man än träffade på dem.

Tonen mellan lärare och elever var i allmänhet vänlig och naturlig. Läraren berättade gärna roliga historier, och eleverna var ganska frimodiga. Jag minns t.ex. hur en pojke en morgon med uppskattning sa till läraren: "Tu ha vaska de da." (Du har tvättat dig i dag.) — Det såg verkligen så ut.

I hörnet av rummet stod en stor kulram på sin fot. Den fick vi öva på varje lördag. På vägen hängde några kartor med rysk text, och de var numera trasiga. Men det var ju så mycket som fattades, för det var 1920 och kriget var nyss slut och Estland som stat mycket ungt. Läseböcker hade vi vanligtvis ärvt efter äldre syskon eller också lånat i byn; snart kom det också nya svenska böcker till skolan. En del barn började frivilligt läsa ryska — det kändes väl för föräldrarna alltför ovant, att detta förr så viktiga ämne nu plötsligt inte skulle behövas längre — men undervisningen slutade snart.

Våra andra böcker var Dr Martin Luthers lilla katekes och "skolboken" (bibliska historien), men dessa pluggade vi ganska litet. Nya testamentet läste vi däremot varje morgon — om jag inte minns fel — bara sträckläste högt och lät ordet självt verka utan några utläggningar.

Läsa skulle man naturligtvis kunna, då man började skolan. Jag minns nog, hur det hade varit, då jag började stava och lägga ihop för mamma. "Spito" (peksticka) hade jag förstås, men det hela hade gått så "nauat" (med nöd), att det länge ansågs ovisst, om jag någonsin skulle lära mig läsa. Det gick till sist. Visserligen blev jag inte så hemmastadd i kristendomsstyckena som mina äldre syskon hade varit, då de började skolan, men de mest användbara ställena höll jag i alla fall

reda på. Om jag t.ex. någon tid hade fått gå utan all aga, så gick jag till mamma med den vers, som säger "Tukta din son, medan ännu något hopp är!" och frågade henne, hur det var ställt med hoppet.

Läsningen beredde mig alltså inga svårigheter i skolan, men väl räkningen. Jag hade ärvt en rysk räknelära, som jag bara begrep första sidan i. — Av naturen är jag ganska barnslig, och jag var det redan då. Jag höll på och räknade denna första sida om och om igen, dag efter dag, och försökte hålla denna min sysselsättning hemlig. Men en dag fick vi skriva upp "ett-gång-ett" (multiplikationstabellen), och efter en stund kom läraren ner från katedern och tittade på våra tavlor. Han var mycket missnöjd med mig och hotade att tala med pappa. På kvällen talade jag med mamma, och hon lärde mig rabbla multiplikationstabellen. Hon spann och jag rabblade, två kvällar å rad, efter vad jag minns. Sedan klarade jag räkningen nödortfött.

Läxläsningen hemma har jag annars knappast något minne av. Tidigare hade den varit en plåga för barnen, då de var tvungna att lära sig ryska och kristendom utantill, men på min tid var det alltså lindrigare. Då man kommit hem på eftermiddagen och ätit, försökte man i allmänhet att lista sig ut till sina kamrater, men sådant spring sågs inte med alldeles välvilliga ögon av föräldrarna, för dels lärde man odygd "i hopen", och dels nötte man i onödan på fotplagget (strumpor och skor). Nå, oftast fick man väl gå då för en liten stund, men med vetskapen att det som man gjorde egentligen var "fåfind" (fåfänglighet) och helst inte bort ske. — Någon större nytta kunde en liten parvel inte göra hemma ändå på vintern: kanske sopa golvet till kvällen, kanske med en tesked ösa vatten ur plåtrännan på innanfönstren, skära rovor till korna eller bryta ris och "lägga under" i köksspisen — och för resten vänta tills skymningstiden var till ända och lampan tändes. Då blev det arbete i stugan igen; männen högg och hyvlade, kvinnorna spann och vävde, och skolbarnen kunde läsa läxor, tills det blev kvällsvard och ögonlockstungt och läggdags.

På morgonen traskade man till skolan igen. Vanligtvis gick vi från gård till gård och väntade på varann för att få sällskap. Om det hade snöat eller yrt, så fanns ingen upptrampad väg, men det gjorde inte så mycket, för plogade vägar kände man inte till. (Österby bygata brukade visserligen yra igen, men dessa drivor kunde man inte klara med häst och plog, de måste grävas igenom.) En sådan snömorgon hade några flickor varit först ute, och de förstod att de ofrivilligt skulle trampa väg åt andra. För att undvika detta gick de hela vägen med några stegs mellanrum och i bredd...

Om man kom mycket tidigt till skolan, så hade man möjlighet att tuta i orgelpiporna eller kanske busa lite grand; men så snart de flesta var samlade, måste alla sätta sig på sina platser och läsa på sina läxor, högt, tills läraren kom in. "Desorna" (de jour) satt och övervakade alltsammans med

skarpa ögon. Om någon såg upp från boken, fick han en varning, och lydde han då inte, så blev han uppskriven. En morgon trotsade jag desorna — för jag visste, att jag den gången kunde läxa bra — men jag blev uppskriven och måste sitta kvar på eftermiddagen för det.

En dag fick vi teckna, och en flicka från vår by tecknade en ko på sin griffeltavla. Men så måste hon gå ut, och läraren var också ute för tillfället. Då hon kom in igen, fann hon att kon hade hela magen full med hängande spenar, så att hon såg ut som en sugga. Flickan ställde till oväsen och beskyllde min kusin för spenarna. Han bedyrade sin oskuld och råkade i sin strävan till rättvisa slå henne med "skufängen" (skosnöret) i ögat. Nå — läraren kom och tog förstås flickans parti, som lärare brukar göra, och pojken fick lida för rättvisans skull. Han fick stå "e krobb" (skamvrån).

Straffen var i allmänhet humana och ganska populära, åtminstone skamvrån. Men om man visade sig trivas där alltför bra, så kunde straffet skärpas till att stå "opa ett bain" (på ett ben). En enda gång minns jag att någon fick "lige opa knena" (stå på knä) en kort stund. Kvarsittning var det värsta straffet.

Ester och svenskar satt i samma klassrum, och varje språkgrupp skulle undervisas på sitt eget språk. Till svenskarna talade läraren på nuckömål, men vi läste på riksspråket förstås. Ibland talade läraren till alla på ettdera språket, och det gick det med. Sångersjö var och en på sitt språk, bara melodin var gemensam. Sinsemellan talade vi österbybarn svenska, fastän några läste med den estniska gruppen i skolan. Barnen från Birkas och Skåtanäs var till största delen ester, men de förstod svenska, så att var och en vid samtal kunde använda sitt eget språk. Ett år senare flyttade en stor estnisk pojke från "Eista" (det estniska fastlandet) till vår by, och med honom talade vi estniska efter förmåga. På skolvägen hände en dag, att en pojke blev efter de andra. Vi väntade på honom och han kom, med handen om näsan. "Mis sul viga on?" frågade esten. "Minu nina veriseb", svarade svensken. ('Veri' betyder på estniska visserligen 'blod', men avledningen som han gjort, att näsan 'blöder', betyder tyvärr 'darrar'.)

Några språkstrider förekom inte. Slagsmålen var i denna skola överhuvudtaget dåligt ordnade och förekom lite hur som helst.

Våra idrotter var de gamla fäderneärvda: "kämpas ränn", hopp och kast, brottning, fingerkrok, snöbollskrig, åkning på isen på skridskor eller ev. "benläggjar" o. s. v. Den moderna idrotten var ännu inte känd i våra byar, och gummibollen inte heller.

En alldeles speciell tävlingsidrott hade vi pojkar i denna skola. Eleverna brukade inte gå ut ur klassrummet utom på en långrast. Men ibland behövde man gå ut. För att få lov till det ställde man sig upp i bänken och höjde samtidigt högra handen ungefär i öronhöjd, varpå läraren nickade och man kunde gå. Bakom knuten hade varje

Johan Nymann

UR EN NUCKÖ-LÄRARES

DAGBOK

I förhoppning att Kustbons läsekrets inte tröttnat på att läsa notiserna ur kantor Johan Nymanns självbiografi och dagboksanteckningar (se Kustbon 1959: 4, 1960: 4 och 1963: 4) publicerar jag ytterligare några utdrag. De är denna gång från sommarmånaderna juni och juli 1896.

Ett efterlängtat besök av den vördade läraren och missionären T. E. Thorén, det nedlagda Paschlepe seminariets huvudlärare, är denna sommars stora musik- och sångarfesten i Hapsal. "Prästhälde", prästens och klockarens årliga utflykt med segelbåt till Odinsholm företas i juli och bjuder på äventyrliga inslag. För övrigt upptas klockarens intresse under dessa sommarveckor naturligt nog av det som rör slätter och rågskörd.

Liksom tidigare återges texten ordagrant. Även interpunktionen har bibehållits, medan stavningen normaliserats. — — — betecknar utslutningar.

Elmar Nymann.

pojke sin egen plats, och på de gråa bräderna avtecknade sig resultatet. Det var en idrottsgren, där det inte gick att fuska. För att stå sig i konkurrensen gällde det att iaktta en inre samling och inte slösa sin förmåga på tillfälligheter. Men då kunde man också nå aktningsvärda resultat.

Ibland hade vi gymnastik på gården. Då lekte vi mest fasttagarlekar som "Vargen å fåre" o. d. Ringlekarna från folkhögskolan hade ännu inte hunnit ut till oss.

Barnens lekar i allmänhet följde årstiderna. Lysved kunde man få på hösten, snurror av ben ur grisfötter på fastlagstisdagen, "palmar" av vide på våren o. s. v. Men på våren, "vatofalltien" (snösmältningstiden) och därefter var det så mycket att hålla reda på och syssla med. De stora avloppsdikena var ännu inte grävda, och hela byn kunde vara kringfluten av smältvatten. I vattnet satt grodor och kväkte långt in på natten; det lät förmodligen vackert i deras egna öron. Snart skulle skolan sluta och vallgången börja.

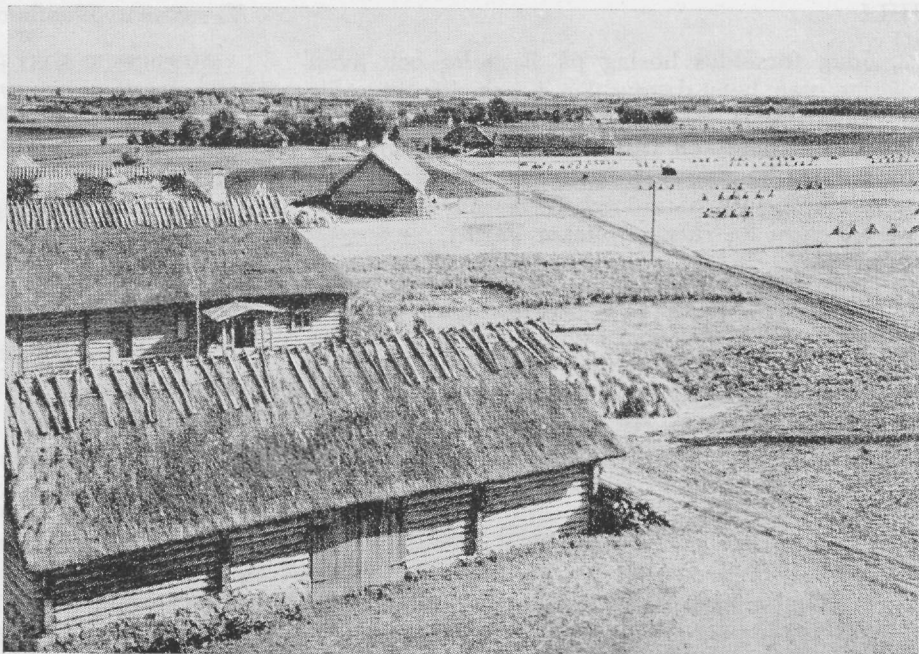
Detta år infördes i skolan betyg åt eleverna. Jag har mitt betyg kvar, utskrivet den 14 maj 1921. (Skolan slutade således i god tid på våren.) Enligt betyget var jag "svag" i kristendomskunskap, räkning, teckning, välskrivning, slöjd, hembygds-kunskap och skrivning; i uppmärksamhet, sång och estniska hade jag vitsordet "nöjaktig" och i uppförande och läsning "god".

Så gick tiden ett par år vidare. Den gamle läraren slutade. Han hade varit ett stycke bibehållet 1800-tal. Det kom nya lärare med annan utbildning och andra metoder. Efter några år flyttade skolan till en splitterny byggnad på annat håll.

JUNI

1. — — — Var om dagen till Nömküll, för att höra efter, om jag kunde få höslag där på mossen, men fick ännu icke besked. — — —
2. Idag var det både svensk och estnisk gudstjänst och allt gick sin gilla gång. På eftermiddagen hade vi ingen bibelklass, emedan gubbarna ej vilja komma hit, därför att jag nekar kreaturen att gå på vår mark. Så har vår goda början tagit ett snöpligt slut. — — —
3. Nu har jag föresatt mig att fara till Odinsholm för att fiska torsk och tillfälle därtill yppas också. Odinsholmskarlarna komma till Gränsa efter ved och jag far med. — — —
4. — — — Kl. omkr. 7 kommo vi till Odinsholm och där tog jag in hos Marks, där jag är mest bekant. — — —
5. Alla dessa tre dagar å rad har jag varit och fiskat torsk, men fångsten var tyvärr ej så stor som jag hoppades. I allmänhet ha de i år ej fått mycket torsk. Första dagen fick jag 94 stycken små; andra dagen bara 50 stycken något större och tredje dagen blott 48 stycken men vackra och tjocka. Jag saltade dem hos Marks. Fiskandet skedde på Norrsidan under mycket vackert väder varenda dag. — — —
9. Nu på denna Herrens dag får jag än en gång uppträda på min gamla plats i kapellet och föreläsa och spela på den lilla orgeln, som nu sedan dess [d. v. s. sedan J. N. flyttade till Nuckö] stått obegagnad. Nästan alla hade infunnit sig. — — —
14. Tack och lov, nu är jag åter hemma hos de mina och allt gick lyckligt till. Tillsammans med Roslepskarlar, som voro där och arbetade, kom jag över till Roslep, roende. — — — Kornet, som ej kommit upp då jag var hemma, har nu kommit upp, men är fullt med tistel och ogräs. — — —
17. Erhöll brev från Thorén, att vi ha att vänta honom på besök här nästa söndag, varför jag idag var till Hapsal för att köpa mig rocktyg. — — —

Lanäskaḡ från norra
Estlands siluområde.

21. Hela dagen har förgått, utan att jag gjort någonting — utan endast sett till den lille, medan kvinnorna skurat och städat, emedan vi vänta Thorén och andra främmande. — — — — —
23. Endast estnisk gudstjänst. — — — Här träffade jag nu Thorén, som bor på prästgården och kärt var det i sanning att ännu få se honom i livet: Han är sig lik, kärleksfull och vänlig och språksam med alla. Att hålla föredrag, därtill har han ej lov, men på eftermiddagen var han ändå till Paschleps byn och samtalade där med folket, så att allas ansikten lyste av glädje. — — — Thorén stannar nu en hel vecka på Nuckö och vill fara till flera byar för att hälsa på sina gamla vänner och bröder i Kristus.
24. Midsommardagen. Emedan det är högtid, så var det gudstjänst idag i kyrkan, endast svensk. Många voro församlade, emedan de önskade få se Thorén. — På eftermiddagen for jag och Joel samt flera andra till Hapsal, för att höra den stora konserten, som hölls av Hapsals kreis' sångkörer. Konserten hölls i slottsparken och började kl. 4, sedan samtliga sångare, var sin kör med sitt standar i procession med två musikkårer i spetsen, tågat genom staden. Konserten fortgick redan andra dagen och var det i dag världslig konsert. Den allbekanta Mina Herman ledde sången och den gamla Wirkhaus musiken. Konserten var över förväntan god och motogs med bedövande applåder efter varje nummer. Det var den första stora konsert som hållits i Hapsal, och må det ej bli den sista! Förnöjda kommo vi sent hem. — Thorén var eftermiddagen i Gutanäs.
25. Idag på eftermiddagen var jag för att med vår häst skjutsa Thorén till Engby, där han på kvällen hade samtal med folket, i sanning en uppbygglig stund. Först talade en Engbygubbe några ord över en text; sedan samtalade Thorén och jag med flera andra [och] ledde i bön. Alla var nöjda och glada. — — — — —
27. Idag har även jag gjort början med slåttern, och trött är jag i sanning. — — —
28. Var på hela förmiddagen hemma och bryggde, men fick mycket dåligt öl. Senare voro vi åt skogen för att slå. — På kvällen kom en student från Livland hit och stannade här över natten; han söker fornminnen, isynnerhet gamla begravningsplatser och ättehögar. — — — — —
30. Det var idag både svensk och estnisk gudstjänst. Prosten bar första gången sitt guld-kors, som han fick under kejsarkroningen. Många voro komna för att träffa Thorén och taga avsked av honom, men han var icke kommen, utan ligger — sjuk på Paschlep! Han skall ha förkylt sig. Johan Wikstens sångkör var dit och sjöng fyrstämt, men han skall ej orkat vara uppe. Må Herren snart göra honom frisk igen och hjälpa honom hem till de sina. — — — — —

JULI

2. Idag försåldes höslag på Bisholm och även jag var hela dagen där i och för köp för smotretelns räkning på Odinsholm. Vi köpte med urjädniken tillsammans 4 tunnland och betalade 35 rbl, rätt dyrt. Jag har åtagit mig att besörja arbetare och fortskaffa det dit. — De våra ha räfsat, mycket varmt.
3. Om morgonen slogo vi hö i skogen; sedan voro vi — — — till Paschlep för att taga avsked av Thorén, som i dag reser. Herren vare lov, han är nu frisk igen och är mycket nöjd med sin resa. På Paschlep har han njutit den största vänskap och tillgivenhet man kan vänta sig. — — — Senare var jag hemma och samtalade med J. Blees, stud. från Sverige.
4. Det är nu bara hötid och även vi ha fullt upp att göra.
- 9—10. Under båda dessa dagar voro vi till Källskogen för att slå hö. — — —
11. Rågskörden är nu i gång. — — — Rågen är icke så vacker i år som i fjol; man kan säga medelmåttig. Få se vad den ger, när tröskningen kommer. — — — Förfärligt varmt, kornet är redan på några ställen vitt.
— — —
20. Voro idag till Nömküll för att räfsa vad vi om måndagen slogo på mossen. — — —
21. Idag var det estnisk gudstjänst och bibelfest och prostens son, pastor i Röicks, höll predikan. Han talade ganska skönt och på ren estniska och alla voro belättna. Tryckta sånger såldes och sjöngos. Kollekt upptogs för bibelsällskapet. — — — Jag firade idag min 37. födelsedag.
24. Vi ha i dag hela dagen varit i skogen och slagit hö med flickan och äntligen slutat därmed. — — —
25. — — — Stud. J. Blees var här och tog avsked; han far nu till Sverige igen, för att fortsätta sina studier.
— — —
27. Kl. 7-tiden foro vi till Spitham och där väntade Odinsholmskarlarna redan på oss. Prosten kom icke i år, utan han hade beställt svenska pastorn i Reval, Gustafsson, som skulle tjänstgöra i hans ställe. Kl. 11 foro vi i väg, men det gick ett par timmar innan vi kommo dit, emedan vinden var nästan emot. De mina, utom den lille, kräktes alla, och voro sjösjuka. Vi gingo i land och karlarna foro genast till sjöss för att möta "Konstantin", som skulle hämta pastorn. Han kom också kl. 5-tiden. Han är en mycket vänlig och folklig man, ännu jämförelsevis ung. Allt gick som vanligt. Han höll aftonbön och ett kort hälsningstal, vilket var ganska innerligt. Vi bodde alla hos Nygårds, där turen var i år och röntede där all gästvänlighet. — — —

Vi saxar ur Kustbon 1931, nr 17/18:

SVENSKT STILPROV I HAPSAL 1931

Tvåspråkiga, tryckta affischer funnos uppklistrade i Hapsal och den svenska texten lydte ordagrant som följer:

"Färgeriets rumen äro fulla mäd väävar och klääder. Bedja vi att efter komina

Färdig gjärda arbete aldra senast 15. i Augusti månad år 1931.

all som ha hämta sina vävar 1927. 1928. 1929 och 1930 år vem som inte före nämnda tiden efter komeri, haar Färgeriet rettighet ott säljo föör arbets mödan.

Högaktningsfullt

Färgeriet K. Ett.

Hapsal gamla hamne."

28. Vi äro nu således på "holmen" och få ännu en gång böja våra knän i det Guds hus, där vi gjort det under en följd av år. Redan kl. 9 voro vi vid kapellet och gudstjänsten började $\frac{1}{2}$ 10 och räckte ett par timmar. Både bikten och predikan voro mycket goda och alla kände sig till freds. Sedan communierte de alla, 58 personer. 3 barn stadfästes och en grav jordfästes. — På eftermiddagen hölls husförhör och unga och barn fingo läsa i bok utantill. Sist på kvällen voro vi med pastorn till fyren och sågo där på elden samt åto där kvällsmat. — — —
29. Väderleken är vacker, och sedan morgonbön hållits, göra vi oss färdiga för hemresan. Vi fingo där flundror som vanligt och desslikes också utom skatten av vänner. De har i år fått mycket flundror. — Resan över gick lyckligt, ty vinden var lämplig och sakta. Pastorn kom också till Nuckö, ty hästarna voro emot honom. — Nu anträdde vi hemresan, men komna på vägen, saknade vi kyrkoboken. Jag sprang åter till Spitham, men fann henne icke där, och då jag trodde, att hon blivit förglömd på Odinsholm, var jag nödsakad att — fara tillbaka dit! Men komna utom udden, sågo vi, att en kom springande med flagga, boken hade ändock — varit i vagnen! — — — Båten vände, och vi kommo om aftonen hem, Herren vare tack!
— — —
31. Herren vare tack, väderleken är idag vacker, så att vi kunna gå till Bisholm, där torika hö och lägga det till stack. Höet i sätarna var alldeles genomvätt av gårdagens starka regn och vi måste utbreda alltsammans. Sedan gjorde vi somt till stack (hälften) och somt hämta vi hem (5 lass).

Christer Boucht

ESTLANDSSVENSK VARDAG

NÅGRA DAGAR BLAND VORMSÖSVENSKARNA

Ur Vasabladet 30 juli 1938

— Talar ni svenska, pojkar?

De titta menande på varandra, och så kommer svaret med en glimt i ögonvrån.

— Nej, vi kan bara kinesiska här ute.

Det är den mest försigkomna i den kulstötande pojkskaran som ger detta en smula näsvisa svar på min fråga. Men jag tar alls inte illa upp för den välmenta piken i gossens svar, ty han var i sin fulla rätt att ge en liten snärt åt den okunnige främlingen. Varför skulle inte en pojke på det svenska Vormsö här ute i Estland lika väl som en yngling på Replot bli litet arg, när man kommer och frågar om han kan sitt modersmål.

— Nåväl, kinespojkar, kom och visa farbror vägen till Rosenblads pensionat, ni tycks ju ha god tid.

Hela svärmen är genast färdig att avbryta sin spännande tävling för att föra mig på rätt väg, och vi börjar bekanta oss med varandra. Den första blygheten är ett överståndet stadium, och jag får svar på en massa möjliga och omöjliga frågor.

— Är farbror från Sverige? Känner farbror kronprinsen? Är farbrors cykel en Husqvarna? O. s. v.

Jag försöker tillfredsställa kunskapsbegäret så gott jag kan, och när jag omtalar att jag är finlandssvensk, nicka pojkarna förstående.

— Vi vet nog, vi brukar ofta höra på svenska Finlands utsändningar i vår radiomaskin.

Men utan att pojkarna säga det hör man nog att de ändå oftare lyssna på Sveriges radio, ty när de skola fintala så här med främlingar, hör man en tydlig rikssvensk klang i uttalet.

Litet vormsöhistoria

Vormsö är en av de svenska öarna utanför Estlands västkust, ungefär 10 km väster om staden Hapsal. Ön mäter 15×20 km och bebos nästan uteslutande av svenskättlingar. Man räknar med i det närmaste 3.000 svenskar och knappa 200 ester. Inte ens de lärda tvista mera om hur gammal den svenska bosättningen på ön är, urgammal är den i varje fall.

Vormsö bildar en egen kommun; i kommunalrådet, som motsvarar våra kommunalfullmäktige, sitter en est och ett tjugotal svenskar. Lantman heter ordföranden i rådet. Vidare har man tre kommunalsekreterare, så att häri skiljer sig kommunalförvaltningen från Finlands. Huvudsekreteraren har tillsatts av staten och är därför naturligtvis est.

Man lever och reser billigt i Estland och lever rent av ohyggligt billigt på pensionaten på Vormsö, bra dessutom. På renaste svenska blev jag mottagen på stället som pojkarna visade mig till, drack en inledningskaffetår och cyklade så i väg ut i bygderna.

Kyrkbyn på Vormsö heter Hullo och utgör s. a. s. öns city, med två kyrkor, en luthersk och en katolsk. Den senare tjänar en församling på sju själar. Lutherska kyrkan, som till det yttre åtminstone för en icke-sakkännare mycket påminner om Storkyro gamla kyrka, är ett av de allra äldsta templen i Estland, man lär anse att den daterar sig från år 1219, och har förstas genomgått många genomgripande restaureringar. Det vackra altaret är en gåva av Magnus de la Gardie, som var herre till godset Magnushof en tid.

Magnushof, det ordet uttalades ännu med en viss vördnad av de äldre öborna, med bitterhet av medelålders och högst vanligt av den yngsta generationen. Och orsaken härtill är mycket lättfunnen: alltsedan Magnushof år 1604 anlades av fänrik Magnus Brummer ha dess herrar genom århundraden utövat det mest rationella förtryck och formligen utsugit bönderna, som genomlidit en fullständig livegenskap. Det berättas ju bland annat att när slottets grundare fann att han behövde jord, på vilken ett par av byarna lågo, dessas invånare under falska förespeglingar lockades ombord på ett fartyg, som sedan förde dem långt bort till någon okänd ort i det väldiga ryska riket, där de sedermera gingo under i det ryska folkhavet.

Även Aurora von Königsmarck ägde slottet en tid, men de allra värsta förtryckarna voro stackelbergarna, som voro herrar på täppan från 1748 till 1890, då ryska staten övertog godset och en i vissa avseenden dragligare tillvaro började för de fattiga öborna.

Det är mot bakgrunden av detta storgodsvälde som vormsösvenskanas kultur och odling måste ses, och en rad företeelser som för en finländare te sig svårbegripliga, få i denna belysning sin naturliga förklaring.

Estländska staten generös mot frihetskämparna

Estländska staten beslagtogs efter frihetskriget de flesta av storgodsen och utdelade jorden i små lotter till frihetskämparna. Sålunda ha sju svenska krigare nu sinsemellan uppdelat Magnushofs domäner.

Jag ger mig i samspråk med en av dem där han i kvällningen gör en rond över sina marker och låter blicken med välbehag glida över det vajande vintervetet och den kraftiga, saftiga rågen.

— Tjugo tunnland mätte jag upp åt mig, och dem bad jag att få av staten, och här ser du dem, ända fram till skogsranden där under solen går min jord. Gammal svensk jord, stackelbergarna och de andra togo den av oss, men nu är den och förblir den i svenska händer igen. Fem pojkar har jag, ska du veta.

— Var det mycket folk härifrån Vormsö med i kriget?

— Bara gubbar och pojkar stannade hemma och några som hade stora familjer. Nog var vi ute alla andra. Jag var med Ekström vid Narva, egentligen först som tolk, men nog slogs jag friskt vad det led. Nä, vad säger du, känner du Ekström, är du från Vasa. Kom in, vi tar oss en kaffetår, så får du höra.

Vi tågade in till honom, hustrun satte kvicka tag på kaffe, och så följde kvällsunderhållning i långa banor, krigsminnen och mycket annat.

Huvudorsaken till att vormsösvenskarna gingo så mangrant ur huse var den att när tyskarna besatte Dagö och Ösel, som ligga utanför Vormsö, blev denna ö gränsö och lyckliggjord med en rysk bataljon, som levde till "såsom endast ryssen kan". Boskapen slaktades, stugorna brändes, männen fingo icke hålla sina hustrur, allt på Vormsö var allmän egendom, ansåg denna s. k. dödsbataljon.

Undra på att vormsöborna inte behövde två kallelser under fanorna. Hjaltegravnen framför kyrkan vittnar om att fäderneslandet tog sin tribut av estlandssvenskt blod.

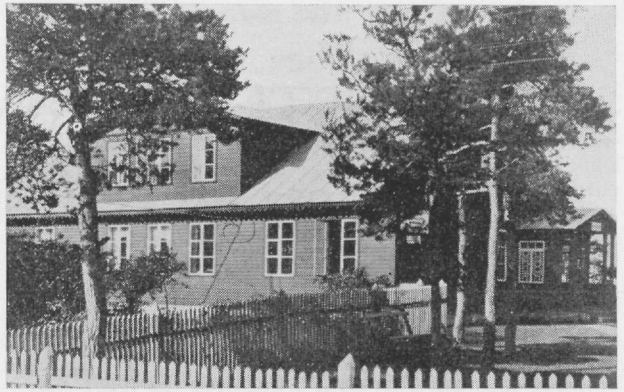
"Öborna reste stenen", läser man på vården.

"Komin å skåd på ryssin som talar svensk"

Naturen här ute på denna sandö i Östersjön är rikare än man kunde tro. Skogarna äro vidsträckta och särskilt i det inre av ön är jorden bördig, men i periferierna får man nog gripa till fisket för att uppehålla livhanken. Jordbruket är emellertid numera huvudnäringen på ön, och snart skall väl framstegen på det området råda bot på fattigdomen, som dock icke kan sägas vara påfallande, såsom man ofta tidigare gjort gällande.

Jag gjorde en dag en rundtur Hullo—Revelbi—Dibi—Norrbi—Söderbi—Svibi—Hullo, en mycket lärorik och trevlig tripp. Som synes använder man formen "bi" i st. f. "by". Längs av naturen jämna och välgrusade vägar bar det av ut i de solbelysta bygderna, överallt nego småtingarna åt färde-mannen, de äldre nickade glatt och vänligt, och konversationerna gick lätt och ledigt på vårt gemensamma modersmål.

— Jaså, ni är från Vasa, säger en medelålders man som håller på och bygger en stuga. — Jag var också en gång i Vasa, det var visst 1916. Jag var då tvångsmobiliserad av ryska militären och sändes dit. En gång när jag gick i min ryska

Kommunalstugan.

soldatuniform på torget, vände jag mig till några fiskare och hörde mej för om fisket, men något ordentligt svar fick jag inte, de blevo bara med mun öppen och tittade på mej.

Min sagesman skrattade länge och gott och så fortsatte han.

— Och så gick budet som löpeld genom fiskraden: "Komin å skåd på ryssin som talar svensk", och snart var jag omringad av ett tiotal fiskare. Jag fortsatte emellertid min vandring, men om en stund dök en brun, väderbiten man i sälskinns-skor upp vid min sida och viskade: "Kom bara ned till fiskstranden klockan två, så ska vi nog föra dej över till Sverige. Du får kläder av oss. Vi är inte första resans pojkar."

— De trodde visst att jag var förklädd spion, jägare eller annat sådant.

Den ålderdomliga svenskan

Vormsösvenskan är en mycket ålderdomlig dialekt och rätt svårbegriplig för främlingen. Men här liksom överallt håller dialekten på att ge rum för högsvenskan, och här ser man radions stora betydelse som språkansare.

Också i öns fyra svenska folkskolor lär man sig högsvenska, och dessutom ingår estniska i läroplanen från andra klassen. Karlfolket som utan undantag längre eller kortare perioder varit ut till sjöss eller upp till lands i förvärvsarbete, kan vanligen ganska bra estniska, rysk språkkunskap är ingen ovanlighet, och ofta nog kunna de göra sig förstådda på tyska eller engelska.

Värre är det med kvinnfolket, de äldre nämligen, som alltid varit bundna vid arbetet på hemgården. De kunna ingenting annat än vormsöspråket, och förefalla ofta generade över sin som de säga "dåliga svenska".

Ätminstone för mitt filologiskt oskolade öra lät det som om dialekten haft vissa likheter med gamlakarlebydialekterna; det estniska grannskapet har kanske haft samma inverkan på vormsösvenskan som finskan på våra norra dialekter.

Otroligt arbetsamma kvinnor

En omständighet som man fäster sig vid när man rör sig ute i bygderna, är kvinnornas stora arbetsbörd. Inte nog med att de få börja sin dag med att sköta boskapen, hemmet och matlagningen taga sedan sin beskärda del, men härtill kommer ännu att de, åtminstone vid den tid jag var där, i början av juli, utan manlig hjälp skötte allt jordbruksarbete. Först var jag uppriktigt förargad på vormsökarlarna som undantagslöst lyste med sin frånvaro vid allt grovarbete, jag undrar just hur många hundra av kvinnfolk körda gödsellass jag denna morgon mötte, men saken fick snart sin naturliga förklaring. Jag gav mig i slang med en frodig och fryntlig värdinna som stod och pustade vid väggkanten bakom en plog.

— Hur i all världen orkar och hinner ni kvinnor med allt ert arbete?

— He ä vant, he ä roligt, kommer svaret utan betänkande, och gumman ler saligt mot främlingen som bekymrar sig om kvinnoarbetet. Och så får jag höra förklaringen till männens osynlighet: de äro antingen till sjöss som sjömän eller till lands på förtjänstarbete som kroppsarbetare, dessutom ligga strandbyarnas fiskare ute i fiske. Vormsöborna föra ett strävsamt liv, och varje tillfälle till förtjänst tar man vara på.

— Men te komber nok till skördetid, nok komber te, tröstar mig gumman, nickar adjö och manar på hästen.

Kläder, seder och bruk

Gårdarna äro i allmänhet välbyggda, de gamla rökpörtena höra en förgången tid till. Stugorna håller man i en ganska dyster brun färg, medan uthusen äro av sten, det är visst något slags flata kalkstensplattor som man radar upp, med låga väggar och höga, branta tak. Det vanligaste täckningsmaterialet är råghalm som bindes ihop i täta knippen.

Jag träder in hos Fellins på Isobes gård i Söderby, knacker på storstugudörren och stiger in. Gamla värdinnan ser förskräckt ut och förklarar under ideliga beskärmanden, att hon talar så dålig svenska, men småningom förstå vi varandra riktigt bra. Man har här liksom över allt på ön en storstuga, innanför den en eller två kamrar, i motsatta ändan ett kök och förvaringsrum för matvaror. Det egendomliga med detta sistnämnda är att man i ena hörnet av förrådsrummet grävt en djup grop, i vilken man förvarar gårdens potatis.

Men man har det snyggt och ordentligt, och överallt ser man spår av de flitiga kvinnornas vävnadskonst. Brokiga mattor täcka golven, granna sängtäckten finnas i varje gård, på väggarna sydda tavlor och konstfärdigt snidade ljusstakar och andra prydnadsföremål. Sänggavlar och stolsitsar sätter man en ära i att ha vackert målade, och över huvud taget göra stugorna ett mycket snyggt och hemtreligt intryck i all sin enkelhet.

Jag gör ett försök att få gamla värdinnan att låta fotografera sig jämte en hemmagjord hand-

dukshållare, ett verkligt konsthantverk, men se det går inte. Hon är så gammal och ful, påstår hon, nej, nej, men dottern är fet och vacker. Så kilar gumman i väg efter dottern i ladugården, och efter en kvarts timmes parlamentering är hon villig att låta föreviga sig. Mitt på gården tvättar hon sig i minst sju vatten med stor omsorg, så försvinner hon på en halv timme i ett visthus för att klä om sig, och så är äntligen förspillet undanstökat, och bilden kan tagas.

Kvinnornas klädedräkt utgör ett skilt kapitel för sig. Man använder aldrig, äger ej heller, annat än den genuina vormsöbygdedräkten. På fötterna har man, även karlarna, ett slags pjäxor av mjukt läder, tillverkade av en enda läderbit, som vikes upp runt foten och rynkas ihop med en läderrem, som fästes runt vristen. Kvinnorna ha sedan klargula strumpor med vita och svarta bårder, en mörkblå kort, rynkad kjol, en ljusare kofta och rutig bomullsduk på huvudet och en strumpstickning i handen. Den där stickningen hör förstas inte direkt till klädseln, men nästan kan man säga, ty den var allestädes närvarande. Jag överdriver inte, då jag säger att varenda kvinna, som jag mötte körande sitt gödsellass, hade sin stickning i handen.

"Hellre små fiskar än tomma diskar"

För att kunna fullständiga bilden av Vormsö skall jag ännu nämna, att Vormsö fyr reser sin 30 m höga, smäckra stålgestalt på öns NV udde, erbjudande en härlig utsikt över Östersjön, över Dagö och Ösel och över de farliga reven utanför, Stapelbotten, Östergrund och Frisgrund som de heta på renaste svenska.

Och på en stor affisch i Magnushofs gamla park, det heter nu officiellt "Suurmöisa" och har en estnisk förvaltare, läser man texten: "Vöidupühaks eestlasele eesti nimi", vilket betyder att esterna ska förestniska sina namn till segerdagen. — Hemlandstoner för en finlandssvensk, men tonerna förklinga nog förgäves här i svenskbygderna.

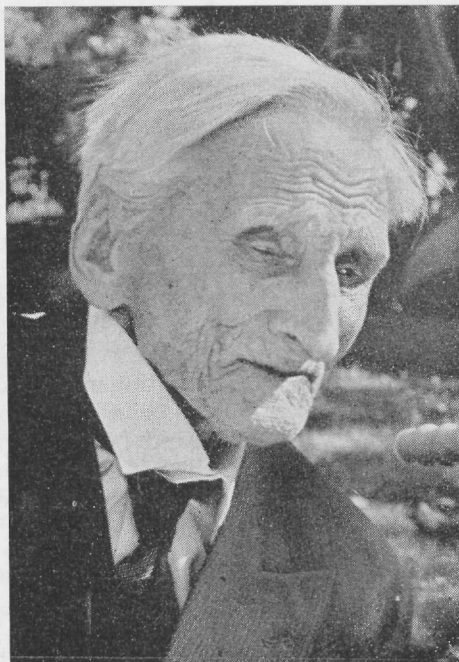
Den sanna friden råder däremot på den vackra, idylliska kyrkogården intill kyrkan och hjältegravnen. Det susar sakta i de väldiga tallarna, som bjuda de välhållna och planterade gravarna en dunkel skugga. Och på en av gravstenarna läser man följande vackra och djuptänkta rader: "Vem var det som afbröt Denna Blomma? frågar Trädgårdsmästaren. Trädgårdsmästaren själv".

Det är en upplevelse att vistas bland dessa enkla, präktiga och förnöjsamma stamfränder ute på sandön i Östersjön. Envar av oss hade säkert mycket att lära av dem och deras sunda levnadsvisdom, som bl. a. tager sig uttryck i de många kloka ordstäven de använda.

"Hellre små fiskar än tomma diskar", mente Anders Friberg åt mig, när han kom hem med 20 kg gäddor, som den holländska sumpskepparen skulle betala med endast 140 mark i vårt mynt. Där var fyra dagars och natters möda. Så drog han sin marinskyddskårsuniform på sig och begav sig ut på övning.

Johan Lindström

In memoriam

Högsommarblomstrens prakt försvinner
och friska flöden sina ut.
Din kärlek moder, alltid brinner
Dess låga strålar godhet ut.
I värmen under modersvingen
är bästa plats på jorderingen.

När alla vänner från mig skrida
och jag blir ensam lämnad kvar
förblir Du, Moder, vid min sida.
Du är densamma som Du var.
Din rika kärlek alltid finnes:
En änglavakt, som väl förnimmes.

Jag anar blott vad Du försakat:
De år Du mina bördor bar,
de många nätter, som Du vakat,
den tid då solen lyste klar...
Din rika kärlek flödar över,
Du vet vad barnet bäst behöver.

Otacksamhet Du ofta röner;
Ditt sorgebarn olydnad är.
Fast silverhåren hjässan kröner
Du älskar än, Du har mig kär.
Du agar milt, men helar åter —
En moders kärlek allt förlåter.

ANDERS LINDSTRÖM

F.d. hemmansägaren och sjömannen Johan Lindström avled den 14 maj på Sabbatsbergs vårdhem 35 dagar innan han skulle ha fyllt 102 år. Med honom gick den äldste estlandssvensken ur tiden.

Johan Lindström föddes den 18 juni 1862 i byn Kärslätt på Ormsö. Då den egentliga skolundervisningen tog sin början på Ormsö i och med L. J. Österbloms ankomst till ön år 1873, var den elvaårige "Hanas-Johan" en av de första som anmälde sig. Han genomgick både den treåriga grundskolan och den ettåriga fortsättningskursen och tillägnade sig härigenom så mycket boklig kunskap som stod att få i hemtrakten på den tiden. Vid sexton års ålder gav han sig ut på sjön. Under större delen av sin mannaålder seglade han sommartid på olika östersjöhamnar. Resorna vidgade hans syn på omvärlden, och de täta besöken i Sverige och Finland gav honom impulser till nydaningsarbetet i hembygden.

Redan under skolåren blev han en troende kristen, och missionen låg honom alltid varmt om hjärtat. Då han under en seglats gick med båten på grund, lovade han Gud, att om han fick skutan flott, så skulle han bygga ett hus åt Herren i sin hemby. Båten lyftes av grundet, och skepparen kom lyckligt och väl i hamn. Trots stor penningknapphet i hemmet beslöt han sig för att avstå från sjön nästa sommar och infria sitt löfte till Gud. För att seglarlaget inte skulle drabbas av hans avhopp, avlönade han själv en ersättare. Skuldsatt och med två tomma händer började han sitt tempelbygge. Men han misströstade inte. Av bystämman fick han snart tillstånd att uppföra ett missionshus i byn om han kunde finansiera bygget. I Jo-

han Lindströms belägenhet fanns det knappast något annat att göra än att gripa till tiggargastaven. Redan i den första stugan — det var hos Katarina Österberg — fick han en hel rubel. Det var allt hon ägde. Han tänkte på "änkans skärv" i bibeln och tog detta som ett gott omen. Så gick han från gård till gård och bad om hjälp. Somliga gav, andra gav inte. Resultatet blev i alla fall ett litet startkapital. När höststormen sedan kom och vräkte omkull en massa träd i grannskapet, hade en möjlighet till billigt virkesköp skapats. Höststormen följdes av en andlig väckelsestorm. Med denna drevs många unga arbetsvilliga män till byggnadsplatsen, och det dröjde ej länge förrän arkitekten och byggmästaren Johan Lindström kunde överlämna sitt hus till Herren såsom avtalat var där ute på Östersjön.

Ja, sådan var han, mannen som fick leva längre på jorden än någon annan estlandssvensk. Stillsam, rättskaffens och outtröttlig i sin gärning. En man som stod vid sitt ord, en man som man kunde lita på. En pionjär och ett föredöme, en älskad make, en god familjefar och en trogen och uppskattad vän. Frid över hans minne!

☆

Jordfästningen ägde rum i Skogskapellet, Skogskyrkogården, lördagen den 30 maj. Jordfästningsakten omramades av sv. ps. 579:1—3 och 594:1—4. Officiant var komminister John Lindström, Vassunda, sonson till den bortgångnes broder.

Hans Lindström

In memoriam

Lugnt och stilla insomnade f. d. hemmansägaren Hans Lindström i sitt sista jordiska hem, Guldbryllloshemmet i Stockholm, den 21 maj 1964.

Den bortgångne var född den 12 november anno 1873 i Kärrslätt på Ormsö — där han efter sin fader övertog hemmanet "Hannas". Han var en ansvarsfull familjefar, som bar trägen omsorg om de sina och sitt hem. Då han 1944 lämnade Estland tillsammans med sin maka hade han byggt upp sin gård efter dåtida mönster.

I unga år avlade han skepparexamen vid Sjöskolan i Baltischport och tillbringade en följd av år till sjöss.

Hans spirituella natur ådagalade stor andlig vitalitet. Han utmärkte sig som en stöttepelare inom frikyrkörelsen i svenskestland och var en av dem som förde den österblomska väckelserörelsen vidare.

Han älskade att skriva vers såväl av religiös som av profan natur och efterlämnar en relativt stor samling dikter till sina anhöriga. I bygden var han anlitad som tillfällighetsdiktare.

Bilden ovan är tagen vid mitt besök på hans 90-årsdag, då han ännu hade krafter nog att läsa några strofer ur egen fatatur.

Jag rehabiliterar en dikt från min bok "Estlandsvenskarnas Apostel", som av misstag fått fel signatur. Det är inte Anders Lindblom, utan Hans Lindström som har författat dikten med vilken missionär Österblom hälsades välkommen av öborna vid sitt andra besök på Ormsö. — Av diktens elva verser citeras här två:

*Välkommen, välkommen den förste
som ljus uppå Wormsö spred ut
och lärde oss känna den störste,
som frälsar och segrar till slut!
Nu Herren vår bön har besvarat
att ännu en gång mötas här.
Om skilsmässan tretti år varat
till seger det dock för oss bär.*

*Vi levde i synd och elände
långt borta, långt fjärran från Gud,
men under av nåd Herren sände
av kärlek från Sverige ett bud.
Den nåden vi först icke kände,
Du bjöd oss att saliga bli,
men Herren han drog oss och vände
vår väg att till Frälsaren fly.*

Jag och mina anförvanter Anna, Ebba och Ulla Österblom bringar härmed ett vördsamt tack till vår gamle vän Hans.

Frid över Ditt minne!

Aron Valentin.

Jordfästningen ägde rum i Uppståndelsekapellet på Skogskyrkogården söndagen den 7 juni. Före och efter jordfästningsakten sjöngs sv. ps. 458:2—3 och 287. Officiant var den bortgångnes son, komminister John Lindström, som talade över bibelordet "Herre nu låter du din tjänare fara hädan i frid, efter ditt ord, ty mina ögon hava sett din frälsning". Han påminde om sin faders långa livsgärning i enskilda och officiella sammanhang.

Tio Boman

In memoriam

Tio Bomans jordevandring varade i hela 88 år. När hon på Kristi Himmelfärdsdag bäddades till den sista vilan hade en stor skara estlandssvenska vänner samlats kring hennes bår. En minnesgård nedlades bl. a. från Svenska Odlingens Vänner. Tio Bomans liv präglades av en ovanlig vitalitet och idealitet. Behövde svenska församlings- och föreningsverksamheten i Reval en hjälpande hand så var hon med glad villighet på platsen. Tio Boman som bl. a. följt tre av sina minderåriga döttrar till familjegraven i Reval gav aldrig upp. När genom en olyckshändelse folkskollärare Heymans femåriga dotter Greta blev föräldralös var det makarna Boman i Reval som adopterade flickan. Det kan nämnas att maken Adam Boman ända till sin död var aktiv kyrkorådsmedlem i Revals svenska St. Mikaelsförsamling och att sonen Karl, som valdes till samma kyrkoråds ordförande i en högst brydsam tid, på grund av den svenska folkspillrans uppbrott från Estland blev dess siste ordförande. Tio Bomans far Mats Pelmas var lärare och dessutom organist i Rickul. Lärartjänsten fick han avbryta när russificeringen satte in, men organisttjänsten innehade han i inte mindre än 37 år.

De gamla kämparnas skara glesnar. Vemod fyller oss. Men låter vi minnena tala har vi även anledning till tacksamhet. Tio Boman var en bland dem som på ett föredömligt sätt fullbordat sitt levnadslopp och som alltid bevarade tron på det godas seger.

Vila i frid!

Hj. Pöhl.

Min kära Mor
vår Farmor och Farfarsmor

Tio Boman

f. Pelmas

* 18/4 1876 i Rickul
† 22/4 1964 i Stockholm

har lämnat oss i djup sorg och saknad.

KARL och SELMA
Ivar, Allan, Inga, René
Barnbarnsbarnen

Din trötta fot sin vila fått
För oss mångtusen steg Du gått.
Hav tack Du kära lilla Mor
för all Din omsorg öm och stor.

Vår käre far, morfar och farmorsfar

Hans Lindström

* 12/11 1873

har i dag stilla insomnat i tron på sin
Frälsare. Djupt sörjd och saknad men i
ljusst och tacksamt minne bevarad av
oss, övrig släkt och vänner.

Stockholm den 21/5 1964.

KATARINA och ANDERS
JOHN och KARIN

Anders
Barnbarn och Barnbarnsbarn

Vi veta, att om vår kroppshydd, vår
jordiska boning, nedbrytes, så hava vi
en byggnad, som kommer från Gud, en
boning som icke är gjord med händer,
en evig boning i himmelen. 2 Kor. 5:1.

Vår kära Mor

Kerstin Borrman

Född 13 juni 1878

Död 3 maj 1964
i Södertälje.

Djupt sörjd och saknad av syskon,
släkt och vänner.

BARN och BARNBARN

Gud märker när stegen blir tunga,
och trötta de älskades drag.
Han varslar då krafterna svika
och hjärtat slår mattare slag.
Då öppnar han kärleksfullt famnen
och låter dem somna i frid.

Vår käre Far, Morfar och Farfar
Farmorsfar och Morfarsfar
Farfarsfar och Mormorsfar

Johan Lindström

* 18/6 1862

har i dag lugnt och stilla insomnat.
I ljusst och tacksamt minne bevarad av
oss, övrig släkt och vänner.

Stockholm den 14 maj 1964.

MARIA och ANDERS
JOHAN och KATARINA
ANDERS och GERTRUD
GERTRUD

Barnbarnen och Barnbarnsbarnen

Så tag nu mina händer
Och led Du mig,
Att saligt hem jag länder,
O Gud, till Dig.

Vår älskade Son
vår käre Broder

Sigvard Anders Liljebäck

* 26 Februari 1941
† 22 Maj 1964

Sörjd och saknad

Skarpnäck 22/5 1964

KATARINA och KARL-AXEL
Syskonen
Mormor

Övrig släkt, kamrater och vänner

Alla länkar brista,
allt vi måste mista,
endast ett står kvar:
Minnet av det Du var.

Då det har förekommit, att redan avlidna
personer upptagits i förteckningen över "be-
märkelsedagar", vore det önskvärt, att an-
höriga ville anmäla dödsfall till tidningens
redaktion.

Vi ber också i fortsättningen få meddelan-
den om familjenytt.

Min älskade Maka vår kära Mor
Mormor och Farmor

Maria Nyholm

* 25/2 1892

har i dag stilla insomnat. Sörjd och saknad av oss, syster, övrig släkt och vänner.

Stockholm den 20/3 1964.

HANS
MARIA och **JOHAN**
KATARINA och **LARS**
JOHANNES och **GULL-BRITT**
ELIN och **LARS**
Barnbarnen

Oroas ej! Räds ej i uppbrottstimman!
En vänlig hand lugnt ordnar båtens segel,
som för Dig bort från kvällens land till dagens.
Gå utan ängslan ner i strandens tystnad
den mjuka stigen genom skymningsgräset.

Vår käre Far och Farfar

Erik Rosenberg

* 29/12 1901

† 31/12 1963

Djupt sörjd och saknad av oss

RAGNAR och **INGVAR**
MANFRED och **ELLA**
Barnbarnen

samt övrig släkt och många vänner.

Mild och god Du alltid varit
utan klagan smärtan bar.
Ingen vet vad Du har lidit
nu Du vilan funnit har.
Svår är sorgen, tung att bära
tomt det är i hemmets vrå
Men vad allt Du gav oss kära
finns i minnet kvar ändå.

Tack för allt.

FAMILJENYTT

Döda

Johannes Edvin Alvik, född den 28 januari 1924 på Ormsö, avled den 16 april 1964 i Stockholm.

Fru Agneta Emilsson, född Törnblom den 25 oktober 1914 på Ormsö, avled den 2 april 1964 i Stockholm.

Karl Frömmert, född den 1 september 1879 i Narva, avled den 9 juni 1956 i Vetlanda.

Änkefru Maria Isberg, född Grönberg den 11 april 1882 på Nuckö, avled den 17 februari 1964.

Johannes Kallaste, född den 5 juli 1894 på Vrangelsholm, avled den 11 oktober 1963 i Stockholm.

Johannes Kesküll, född den 20 oktober 1891 i Baltischport, avled den 27 april 1964 i Toronto, Kanada.

Fru Vanda Kimberg, född Matson den 21 april 1894 i Hapsal, avled den 30 september 1960 i Stockholm.

Änkefru Erika Österblad, född Thomberg den 26 maj 1895 i Pärnau, avled den 18 mars 1964 i Stockholm.

Bemärkelsedagar

90 år

Mats Brunberg, född den 16 juli 1874, Rickul

Adam Westerholm, född den 27 september 1874, Rickul

85 år

Lisa Bedman, född Kruus den 6 juli 1879, Nuckö

Johanna Österdahl, född Espling den 7 juli 1879, Rågöarna

Tio Grönberg, född Tanseri den 18 juli 1879, Nuckö

Kristina Söderström, född Granback den 3 aug. 1879, Rågöarna

Mina Sträng, född Sjöman den 21 aug. 1879, Ormsö

Lena Boitsov, född Brun den 28 aug. 1879, Reval

Alfred Hammerman, född den 24 sept. 1879, Ormsö

Agneta Blomman, född Norrman den 25 sept. 1879, Ormsö

80 år

Anna Hermine Fabian, född Korvet den 7 juli 1884, Reval

Johannes Lundström, född den 8 juli 1884, Ormsö

Lars Bäckman, född den 15 juli 1884, Ormsö

Pauline Vinter, född Nurkberg den 19 juli 1884, Korkis

Hans Mickelin, född den 4 sept. 1884, Ormsö

75 år

Kristina Glad, född Grundsten den 12 maj 1889, Ormsö

Agneta Lundström född Berggren den 25 juli 1889, Ormsö

Anders Fagerros, född den 7 aug. 1889, Ormsö

Jacob Vesterberg, född den 17 aug. 1889, Rickul

Rickard Martinsson, född den 19 aug. 1889, Reval

Maria Elisabeth Nakus, född Kühn den 21 aug. 1889, Nargö

Julie Vesterblom, född Johansson den 24 aug. 1889, Nuckö

Lovisa Jöers, född Sündeva den 29 aug. 1889, Nuckö

Felix Rudolf Saarnak, född den 2 sept. 1889, Hapsal

Johan Sjöman, född den 6 sept. 1889, Ormsö

Ida Kesküll född Argus den 7 sept. 1889, Baltischport

Agneta Öman, född Ahlblom den 8 sept. 1889, Ormsö

Johannes Herman Andersson, född den 10 sept. 1889, Reval

Ida Marie Herodes, född Umberg den 11 sept. 1889, Reval

Katarina Sjöström född Gärdström den 17 sept. 1889,

Ormsö

Maria Appelblom, född Städ den 23 sept. 1889, Ormsö

Lovisa Blomberg, född Hamberg den 25 sept. 1889, Rickul

Forts nästa sid.

Bemärkelsedagar (forts. fr. föreg. sid)

70 år

Maria Enkel, född Engdal den 5 juli 1894, Ormsö
Anders Enkel, född den 19 juli 1894, Ormsö
Gustav Talback, född den 20 juli 1894, Nuckö
Maria Appelblom, född Vidgren den 2 aug. 1894, Ormsö
Julius Edvard Eknes, född den 2 aug. 1894, Vippal
Agneta Anderssin, född den 8 aug. 1894, Ormsö
Gertrud Selin, född den 12 aug. 1894, Ormsö
Mathilda Ribon, född den 17 aug. 1894, Nuckö
Alice Lindström, född Körb den 18 aug. 1894, Reval
Otto Amberg, född den 30 aug. 1894, Hapsal
Robert Enggrön, född den 30 aug. 1894, Rågöarna
Maria Hamnholm, född Rönnberg den 31 aug. 1894, Ormsö
Lovisa Österman, född Stahl den 1 sept. 1894, Rickul
Agneta Kornblom, född Nee den 5 sept. 1894, Ormsö
Maria Appelblom, född Timmerman den 7 sept. 1894,
Nuckö
Elisabeth Palmkron, född Taman den 9 sept. 1894, Padise
Wiliam Eirén, född den 11 sept. 1894, Reval
Lovisa Brandt, född Granberg den 13 sept. 1894, Nuckö
Leo Blees, född den 16 sept. 1894, Nuckö
Alexander Hamberg, född den 21 sept. 1894, Rickul
Maria Bedman, född Klingberg den 29 sept. 1894, Rickul
Nadja Suurvee, född Wassiljev den 29 sept. 1894, Reval
Gustav Tanseri, född den 29 sept. 1894, Nuckö

60 år

Pauline Schönberg, född Schönberg den 6 juli 1904, Rickul
Maria Nyholm, född Fällman den 7 juli 1904, Ormsö
Alexander Viksten, född den 8 juli 1904, Nuckö
Robert Vesterblom, född den 9 juli 1904, Nuckö
Erik Stahl, född den 10 juli 1904, Rickul
Rosette Sydman, född Grönlund den 11 juli 1904, Rågöarna
Amalie Engbusk, född Eikelman den 16 juli 1904, Nuckö
Martha Romanov, född Simonsson den 20 juli 1904, Nuckö
Magdalena Stahl, född Lindman den 20 juli 1904, Rågöarna
Johannes Kalda, född den 22 juli 1904, Reval
Mathias Brandten, född den 24 juli 1904, Rickul
Hans Alberg, född den 6 aug. 1904, Ormsö
Jakob Strömkvist, född den 7 aug. 1904, Rickul
Magdalena Ullisgård, född Isaks den 19 aug. 1904, Runö
Katarina Asplund, född Liljeros den 24 aug. 1904, Ormsö
Johannes Kaldma, född den 29 aug. 1904, Neve
Johan Selin, född den 2 sept. 1904, Ormsö
Marta Helena Palundi, född Westerbusch den 4 sept. 1904,
Tapa

Berta Marie Rosen, född den 5 sept. 1904, Nargö
Ida Johanna Simonsson, född den 8 sept. 1904, Nömme
Herman Magnusson, född den 9 sept. 1904, Rickul
Helmut Rahu, född den 18 sept. 1904, Reval
Anton Österman, född den 19 sept. 1904, Rickul
Maria Asplund, född den 23 sept. 1904, Ormsö

50 år

Agneta Engström, född Friberg den 1 juli 1914, Ormsö
Maria Lindström, född Häggblom den 1 juli 1914, Ormsö
Katarina Karlsson, född R Emmelman den 4 juli 1914,
Ormsö
Hjalmar Thomsson, född den 21 juli 1914, Rickul
Helga Tisman, född Tomberg den 24 juli 1914, Reval
Irene Horst, född Jürgens den 30 juli 1914, Reval
Johan Söderholm, född den 7 aug. 1914, Ormsö
Olga Tennisberg, född Hamberg den 9 aug. 1914, Rickul
Sven Nils Scheme, född den 12 aug. 1914, Reval
Arvid Alun, född den 14 aug. 1914, Nuckö
Selma Miralda Vesterbusch född den 17 aug. 1914, Hapsal
Alfred Bombas, född den 18 aug. 1914, Nuckö
Selma Rander, född Koppelman den 18 aug. 1914, Vippal
Armilde Renate Maria Marr, född den 24 aug. 1914, Nuckö
Axel Hallman, född den 30 aug. 1914, Rickul
Ilse Johanna Salin, född den 6 sept. 1914, Reval
Erika Adams, född Avango den 7 sept. 1914, Reval
Elfrida Nilsson, född Strandsten den 8 sept. 1914, Rickul
Bruno Gottfrid Freiman, född den 10 sept. 1914, Reval
Alfred Matson, född den 11 sept. 1914, Hapsal
Johannes Harald Greisman, född den 18 sept. 1914, Nuckö
Eugenie Kesküll, född Elvelt den 18 sept. 1914, Reval
Maria Pärle, född Appelblom den 20 sept. 1914, Ormsö
Hjalmar Arnold Hallman, född den 22 sept. 1914, Rickul
Dorotea Falk, född den 24 sept. 1914, Runö
Jenny Wilhelmine Beipman, född Eints den 28 sept. 1914,
Reval

Andra bandet av En bok om Estlands svenskar utkommer i augusti—september. Många har ännu inte inkommit med sina beställningskort. Redaktionen vill påpeka, att 20 % rabatt fortfarande gäller vid förhandsbeställning.